

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

Л.Г. ШМОРГУН,
д.е.н., професор, Національна академія культури і мистецтв України

Проблемні питання щодо покращення інвестиційної політики в Україні

У статті представлений аналіз динаміки інвестиційних вкладень в основний капітал, що є одним з найважливіших факторів зростання виробництва. Обґрунтовано, що зростаючою вважається економіка, в якій валові інвестиції в основний капітал перевищують амортизацію. Наведено показники норми валових інвестицій та індекси фізичного обсягу ВВП за 2001–2011 роки, що свідчать про низькі темпи зростання української економіки. Зроблено ряд пропозицій щодо покращення інвестиційної політики в Україні.

Ключові слова: інвестиційна політика, основний капітал, амортизація, валові інвестиції, валовий внутрішній продукт, темпи зростання, індекс інвестиційної активності.

В статье представлен анализ динамики инвестиционных вложений в основной капитал, являющихся одним из важнейших факторов роста производства. Обосновано, что растущей считается экономика, при которой валовые инвестиции в основной капитал превышают амортизацию. Приведены показатели нормы валовых инвестиций и индексы физического объема ВВП за 2001–2011 годы, свидетельствующие о низких темпах роста украинской экономики. Сделан ряд предложений для улучшения инвестиционной политики в Украине.

Ключевые слова: инвестиционная политика, основной капитал, амортизация, валовые инвестиции, валовой внутренний продукт, темпы роста, индекс инвестиционной активности.

The article contains analysis of the dynamics of investments into fixed capital, which is one of the most important

factors of production growth. It is proved that economy is growing when gross fixed investments exceeds depreciation. The indexes of gross investment rate and volume indexes of GDP for the years 2001–2011 are presented. They show low rates of growth of the Ukrainian economy. The author makes a set of proposals to improve the investment policy in Ukraine.

Keywords: investment policy, capital assets, depreciation, gross investments, gross domestic product, growth rate, index of investment activity.

Постановка проблеми. Інвестиції, як грошові вкладення на збільшення основних засобів, є одним із найбільш важливих факторів зростання виробництва. Тому аналіз сучасного стану інвестиційних вкладень в основний капітал як відображення інвестиційної політики державних органів і підприємців є однією з актуальних проблем економічних досліджень.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. В економічній літературі інвестиційна політика визначається як сукупність заходів, які проводяться державою і підприємствами у вигляді встановлення обсягів і структури інвестицій, визначення напрямів їх використання, джерел одержання з урахуванням необхідності оновлення основних засобів і підвищення їх технологічного рівня [1, с. 273]. З цього визначення випливає, що є не одна, а дві інвестиційні політики: одна інвестиційна політика державних органів і друга – власників підприємств, цілі яких можуть бути різними. Основна частка інвестицій в основний капітал здійснюється приватними підприємствами, і вони вирішують, скільки коштів зі своїх доходів спрямовувати на збільшення та удос-

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

коналення засобів виробництва, а скільки заховати в банках офшорних зон. Інвестиційна політика є складовою частиною державної економічної політики разом із податковою, фінансово-кредитною, ціновою та іншими видами економічної політики. Канадський вчений Пол Леслі, відомий своїми працями у сфері державної політики, визначає суть державної політики як «напрямок дії або утримання від неї, обрані державними органами для розв'язання певної проблеми або сукупності взаємно пов'язаних проблем [2, с. 22]. Отже, відсутність з боку державних органів і власників підприємств дії щодо проблем інвестування економіки також можна трактувати як різновид державної інвестиційної політики.

Основну питому вагу в загальних інвестиціях займають інвестиції в основний капітал. В економічній літературі інвестиції в основний капітал розглядаються як валові інвестиції у складі двох компонент: суми амортизаційних відрахувань і чистих інвестицій. Від співвідношення у валових інвестиціях амортизаційних відрахувань і чистих інвестицій залежить стан розвитку економіки. Згідно з однією з публікацій залежно від різних співвідношень між цими компонентами економіка може бути зростаючою, статичною і стагнуючою. Зростаючою є економіка, коли валові інвестиції перевищують амортизацію, тобто коли в їхньому складі є частина чистих інвестицій. Тоді економіка знаходиться на піднесенні в тому сенсі, що зростають її виробничі потужності як основа зростання валового внутрішнього продукту. Статична, або застійна, економіка відображає ситуацію, коли валові інвестиції і амортизація рівні. Це означає, що економіка знаходиться у стані спокою. В ній виробляється стільки капіталу, скільки потрібно, щоб замінити ті засоби, що спожиті в процесі виробництва ВВП даного року. Несприятлива ситуація стагнації економіки виникає тоді, коли валові інвестиції менші, ніж амортизація, тобто споживається капіталу більше, ніж виробляється. В стагнуючій економіці валових інвестицій недостатньо, щоб замінити капітал, спожитий у річному виробництві [3, с. 135–138]. Найбільш типовою є ситуація, коли валові інвестиції перевищують амортизацію, причому від величини цього перевищення залежить стан розвитку економіки.

Кількісні характеристики такого впливу валових інвестицій в основний капітал на розвиток економіки в економічній літературі пропонується визначати за допомогою норми валових інвестицій в основний капітал. Цей показник обчислюється як відсоткове відношення обсягу валових інвестицій в основний капітал до величини валового внутрішнього продукту за формулою:

$$N=I/V*100,$$

де N – норма валових інвестицій в основний капітал;

I – валові інвестиції в основний капітал;

V – величина валового внутрішнього продукту.

Прийнято вважати, що в країнах з високими темпами розвитку економіки норма валових інвестицій в основний капітал знаходиться на рівні 30–40%, для країн із середніми і низькими темпами розвитку економіки – на рівні 18–20% [4, с. 367]. При наявності статистичних даних про вкладення чистих інвестицій в основний капітал було б доцільним обчислювати також показник норми чистих інвестицій в основний капітал за тією ж самою формулою.

Мета статті – аналіз динаміки обсягів валових інвестицій в основний капітал, валового внутрішнього продукту і норми валових інвестицій в основний капітал як основних показників, що характеризують рівень інвестиційної політики державних установ і власників підприємств.

Виклад основного матеріалу. Слід зазначити, що наявна статистична інформація надає можливості для досить ґрунтовного аналізу залежності динаміки валового внутрішнього продукту від обсягів валових інвестицій в основний капітал. Особливо важливими у цьому відношенні є дані про динаміку валового внутрішнього продукту і валового нагромадження основного капіталу в постійних цінах 2007 року. Показник валового нагромадження основного капіталу формується у структурі національних рахунків як один з елементів кінцевого споживання валового внутрішнього продукту у вигляді валових інвестицій в основний капітал. На жаль, наша статистика не публікує даних про вкладення чистих інвестицій в основний капітал, що унеможливає повну оцінку рівня інвестиційної політики в країні.

Таблиця 1. Валовий внутрішній продукт і валове нагромадження основного капіталу, 2001–2011 роки

Роки	Валовий внутрішній продукт				Валове нагромадження основного капіталу			
	обсяги, млрд. грн.		індекси обсягів, %		обсяги, млрд. грн.		індекси обсягів, %	
	у факт. цінах	у цінах 2007 року	у факт. цінах	у цінах 2007 року	у факт. цінах	у цінах 2007 року	у факт. цінах	у цінах 2007 року
2001	204,2	468,4	100,0	65,0	40,2	83,3	100,0	42,0
2002	225,8	493,0	110,6	68,4	43,3	86,2	107,6	43,4
2003	267,3	540,0	130,8	74,9	55,9	105,3	137,0	53,1
2004	345,1	605,3	168,8	84,0	77,8	126,9	193,5	64,0
2005	441,4	622,5	219,4	86,5	97,0	131,9	241,1	66,5
2006	544,1	670,0	266,4	92,9	133,9	159,5	332,9	80,4
2007	720,7	720,7	352,9	100,0	198,3	198,3	443,3	100,0
2008	948,0	737,3	464,2	102,3	250,2	195,0	622,1	98,8
2009	913,3	628,5	447,9	87,2	167,6	97,0	416,2	48,9
2010	1082,6	654,6	530,2	90,8	196,0	100,8	486,5	50,8
2011	1302,1	688,6	637,7	93,5	241,8	108,0	601,3	54,5

Джерело: статистичний збірник «Національні рахунки України за 2011 рік». – Київ, 2013.

Для початку розглянемо динаміку валового внутрішнього продукту і валового нагромадження основного капіталу в контексті залежності зростання ВВП від інвестування в основний капітал (табл. 1).

З наведених у табл. 1 даних видно, що валовий внутрішній продукт протягом десяти років у фактичних цінах зріс у 6,4 раза. На перший погляд це високі темпи зростання. Але якщо виключити з його динаміки інфляційну складову, виявляється, що фізичний обсяг ВВП у постійних цінах 2007 року зріс всього –на–всього у 1,4 раза. Дещо менше зросли за цей період обсяги валового нагромадження основного капіталу: у фактичних цінах у 6 разів, а в цінах 2007 року – в 1,3 раза. Це означає, що зростання ВВП відбувалося не тільки внаслідок валових інвестицій в основний капітал, а й

за рахунок інших факторів. При цьому відмічаються такі особливості динаміки валового нагромадження основного капіталу в цінах 2007 року, які не могли особливо впливати на зростання ВВП. Якщо обчислити середньорічні обсяги валового нагромадження капіталу за 2001–2003 роки (91,5 млрд. грн.) і за 2009–2011 роки (401,9 млрд. грн.), виявиться, що середньорічне нагромадження основного капіталу зросло всього на 14,2%.

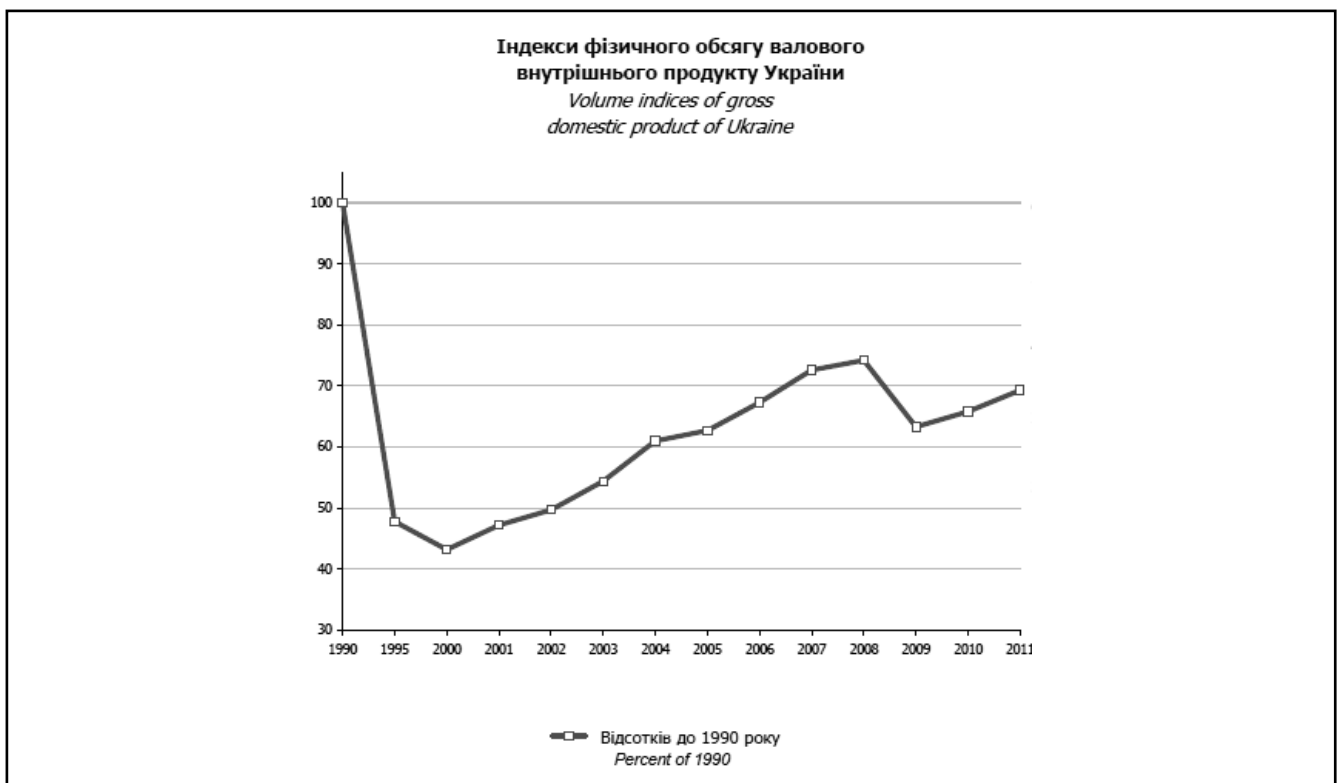
Важливо також проаналізувати динаміку валових інвестицій в основний капітал, і зокрема обчислити щорічні показники норми валових інвестицій в основний капітал. Ці показники представлено в табл. 2.

З табл. 2 видно, що валові інвестиції в основний капітал протягом 11-річного періоду зросли в 6,4 раза. Зростання

Таблиця 2. Валові інвестиції в основний капітал і норма валових інвестицій в основний капітал, 2001–2011 роки

Роки	ВВП, млрд. грн.	Валові інвестиції в основний капітал, млрд. грн.	Індекси валових інвестицій в основний капітал, %		Норма валових інвестицій в основний капітал, %
			до попереднього року	2001 рік=100,0	
2001	204,2	37,6	100,0	100,0	16,0
2002	225,8	37,2	114,1	144,1	16,5
2003	267,3	51,0	137,1	156,4	19,1
2004	345,1	75,7	148,4	232,2	21,9
2005	441,4	93,1	123,0	285,6	21,1
2006	544,1	125,3	134,6	384,3	23,0
2007	720,7	188,5	150,4	578,2	26,2
2008	948,0	239,1	126,8	733,4	25,2
2009	913,3	151,8	63,5	465,6	16,6
2010	1082,6	157,0	99,3	462,2	13,9
2011	1302,1	209,1	138,7	641,4	16,1

Джерело: обчислено за даними: Статистичний щорічник України за 2008 рік. – С. 24; Статистичний щорічник України за 2011 рік. – С. 25.

Індекси фізичного обсягу валового внутрішнього продукту України

Джерело: статистичний збірник «Національні рахунки України на 2011 рік». – Київ, 2013. – С. 15.

валових інвестицій в основний капітал пов'язане головним чином із розбудовою інфраструктури для проведення Євро-2012. Справжній бум вкладання валових інвестицій в основний капітал спостерігався протягом 2006–2008 років, після чого відбувся різкий спад. Але чи сприяли розвиткові економіки ці значні вкладення інвестицій? Наведемо з цього приводу висловлювання экс-міністра економіки України Романа Шпека: «Ми понабудували вслякої інфраструктури до того Євро-2012. А тепер постає запитання – навіщо нам усе це, як його утримувати? У Львові не знають, що робити зі стадіоном. Багато аеропортів не використовуються. Ми повинні так вкладати гроші, щоб це поліпшувало наше життя, сприяло добробуту наших дітей та онуків» [5].

Про міру достатності валових інвестицій в основний капітал для розвитку економіки свідчить наведена в табл. 2 динаміка норми валових інвестицій в основний капітал. Якщо виключити з динамічного ряду показників норми валових інвестицій в основний капітал дані за роки інвестиційного буму, пов'язаного з Євро-2012, виявиться, що протягом решти років (початок і кінець динамічного ряду) норма валових інвестицій в основний капітал коливалася в межах 16–16,5%. Якщо вважається, що середнім і низьким темпам розвитку економіки відповідають норми валових інвестицій в основний капітал на рівні 18–20%, це означає, що наша економіка розвивається дуже низькими темпами. Це, зокрема, проявилось, як було показано в табл. 1, у динаміці ВВП у постійних цінах 2007 року. В доповнення розглянемо динаміку ВВП у постійних цінах порівняно з 1990 роком і в контексті міжнародних порівнянь (див. рис.).

На графіку видно, що виробництво ВВП у 2000 році впало до 40% по відношенню до 1990 року. Після цього почалося повільне зростання ВВП, яке з урахуванням кризового спаду в 2009 році зупинилося у 2011 на позначці 70% від обсягу 1990 року. Виявляється, Україна є найбільш відсталою країною по виробництву валового внутрішнього продукту серед інших країн СНД, які за цей же період збільшили виробництво ВВП у середньому в 1,5 раза порівняно із 1990 роком [6]. Простий розрахунок показує, що при таких темпах зростання ВВП Україні знадобиться ще 13 років, щоб досягти того рівня, яким він був у 1990 році. Катастрофічне падіння виробництва ВВП є наслідком руйнівних ринкових перетворень, які призвели до занепаду цілих галузей народногосподарського комплексу. Для того щоб досягти виробництва ВВП на рівні 1990 року, потрібні потужні інвестиції в найважливіші галузі промисловості і в агропромисловий комплекс. Але при нинішніх темпах інвестування економіки не може не закрадатися сум-

нів: чи спроможна наша країна повернутись до рівня виробництва ВВП, яким він був у 1990 році?

Висновки

1. Динаміка фізичного обсягу валового внутрішнього продукту, особливо у порівнянні з 1990 роком, валових інвестицій в основний капітал і норми валових інвестицій в основний капітал показала, що економіка України розвивається низькими темпами і що в нашій країні відсутня інвестиційна політика як на рівні підприємств, так і на урядовому рівні.

2. Інвестиційна політика з'явиться тоді, коли буде розроблена і впроваджена на практиці сукупність заходів, які повинні проводитися державою і підприємствами у вигляді встановлення обсягів і структури інвестицій в основний капітал і визначення напрямів їх використання. Ці заходи повинні включати певні санкції щодо тих підприємств, які вкладають свої прибутки в офшорні зони, і стимули для тих підприємств, що спрямовують великі суми на інвестиції в основний капітал.

4. Для обґрунтування заходів, передбачених інвестиційною політикою, необхідно удосконалити інформаційну базу, зокрема доповнити статистичну звітність показником чистих інвестицій в основний капітал, а також відновити у статистичних збірниках показник основних засобів виробничого призначення.

5. Заслужує на увагу ідея Державної податкової служби двічі на рік виводити індекс інвестиційної активності для підприємств усіх форм власності [7]. Як такий індекс може служити показник норми валових інвестицій в основний капітал, обчислений як відношення коштів, затрачених підприємством на валові інвестиції в основний капітал, до одержаного ним доходу. Але така звітність про вкладені підприємствами інвестиції в основний капітал повинна надходити до Державної служби статистики.

Список використаних джерел

1. Борисов А.Б. Большой экономический словарь. Издание 2-е перераб. и доп. – М.: Книжный мир, 2006. – 860 с.
2. Пол Лесли. Аналіз державної політики / Пер. з англ. Іван Дзюб. – К.: Основи, 1999. – 422 с.
3. Макконнелл К.Р., Брю С.Л. Экономика: принципы, проблемы, политика. Пер. с англ. 11-го изд. – К.: Ха Гар, 1998. – 785 с.
4. Экономика: учебник под ред. д-ра эк. наук, проф. А.С. Булатова, 4-е изд., перераб. и дополненное. – М.: Экономистъ, 2005. – 853 с.
5. Дослівно // «Сільські вісті», 20.09.2013.
6. Здолати лиху долю // «Сільські вісті», 24.11.2011.
7. Олександр Клименко: ДПС двічі на рік виводитиме індекс інвестиційної активності // «День», 01.03.2012.